

Robert Hajszan

NAŠ "GRADIŠĆANAC"

Prvi susreti s dr. Dragutinom Pavličevićem

Prije petnaestak godina poveo me danas već pokojni prof. Milan Omćikus u Krčku broj 1, gdje je tada dr. Dragutin Pavličević radio kao znanstveni djelatnik u Institutu za hrvatsku povijest Sveučilišta u Zagrebu (Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta). Tamo me je upoznao s našim jubilarom, a od onda smo veoma usko službeno povezani i gajimo prijateljstvo kao što se često vidi između "Hrvaćana" i gradišćanskog Hrvata.

Već kod našeg prvog susreta darovao mi je profesor Pavličević hrpu knjiga jer je primijetio da me povijesno gradivo zanima i da ga mogu koristiti u školi kao nastavnik povijesti.

Nekom drugom prilikom konzultirao sam dr. Pavličevića s pitanjem utemeljenja *Panonskog instituta* u Pinkovcu u Gradišću. Bio je jako oduševljen tom idejom i savjetovao mi da treba paziti na sljedeće:

- Institut mora biti otvoren prema svim strujama, shvaćanjima i političkim osvjeđenjima;
- Djelovanje društva treba biti rasprostranjeno na čitavu panonsku regiju;
- Institut mora imati platformu, odnosno organ u kojem može širiti svoje ideje i svoj "credo".

Suradnik u almanahu *Panonska ljetna knjiga*, odnosno *Panonski ljetopis*

Već od drugog izdanja spomenutog godišnjaka pojavljuje se dr. Pavličević kao autor članka i prinosa. U knjizi za godinu 1966. napisao je naš jubilar kratak pregled hrvatske povijesti i dao mu naslov "Pogled u povijesni razvoj hrvatskog naroda". Zanimljivu temu koju smo preveli na njemački da bi Austrijanci i Nijemci upoznali povijest Hrvata podijelio je povjesničar Pavličević u osam cjelina:

- Prvo doba od polovice 6. stoljeća do godine 1102. (unija s Mađarima)
- Drugo doba od 1102. do 1526. (biranje Habsburgovca Ferdinanda I. za hrvatskog kralja)
- Treće doba od 1526. do 1790. (smrt cara Josipa II.)
- Četvrto doba od 1790. do 1918.
- Peto doba od 1918. do 1941. (Drugi svjetski rat uhvatio je i "jugoslavenske" zemlje i krajeve)
- Šesto doba od 1941. do 1945. (Nezavisna Država Hrvatska)
- Sedmo doba od 1945. do 1990. (SFRJ)

- Osmo doba od 1990. do 1995. (srpska agresija i Domovinski rat)

Godinu dana kasnije napisao je studiju *Hrvatsko podunavlje*. U toj raspravi spomenuo je povijesne fakte i pokazao na činjenicu kako su vlasti u Srbiji pokušavali ostvariti ideju "Velike Srbije" na štetu Hrvatske i to stvaranjem oblasti 1922. godine, banovina 1931. i autonomne pokrajine Vojvodine 1945. godine.

U *Panonskoj ljetnoj knjizi* 1998. godine bavio se dr. Pavličević pitanjem: "Kako riješiti problem Bosne i Hercegovine?" Prinos u kojem spominje multikulturalnost, većjezičnost i šarolikost Bosne i Hercegovine podijelio je na sljedeće odlomke:

- Ostatak neriješenog istočnog pitanja
- Velike razlike na malom prostoru
- Je li u prošlosti postojao idealni suživot?
- Red su držali samo jaki državni aparati
- Raspad sustava u kriznim razdobljima
- Što poslije odlaska dejtonskih čuvara reda?
- Dalekovidni Ante Starčević
- Bosna i Hercegovina - cjelovita ili podijeljena?
- Dayton 1995. poput Berlina 1878.?

Od godine 1999. stavlja težište svojih članaka na takozvane jubileje s tim da mu je *Mir u Karlovcima 1699.* od velike važnosti. Uz to ističe još druga "rimovanja":

- Spominjanje prvog hrvatskog bana, 949. godine
- Josip Jelačić u Budi i Pešti, 1849. (Revolucija 1848./49.)
- Homo Krapiniensis, 1899.
- Aleksander Karadorđević proglasio diktaturu, 1929.
- Banovina Hrvatska, 1939.
- Andrija Hebrang smaknut, 1949.
- Pad "Željezne zavjese", 1989.

"Najvažnije obljetnice hrvatskog naroda u 2001. godini" imenuje svoj prinos u *Panonskom ljetopisu 2001.* Između ostalog spominje:

- Hrvati dovode Anžuvince, 1301.
- "Judita" - tiskana 1521.
- Faust Vrančić rođen 1551. godine
- "Čuvaj se senjske ruke", 1601.
- "Adrijanskog mora sirena" - štampana 1651.

- Stoljetnica prvog “samovoza” i “samoborčeka”, 1901.
- Velikosrpska agresija na Hrvatsku, 1991.
- Junačka obrana Vukovara, 1991.

Gradišćansko-hrvatski jubileji:

- Duševne pesne Grgura Mekinića, 1611.
- Priključenje “Gradišća” k Austriji, 1921.

Novi godišnjak *Panonski ljetopis 2002.* posvećen je dr. Dragutinu Pavličeviću. Nijedan drugi autor nije tolikokrat zastupan kao naš jubilar. Sljedeći njegovi prinosi u navedenom zborniku prevedeni su na njemački:

- *Die Aufteilung von Aachen*

Riječ je o prvoj podjeli “Europe” povodom koje sjeverni dijelovi hrvatske kneževine dolaze pod franački imperij koji se tada proteže sve do Fruške gore (=Frankengebirge)

- *Fürst Branimir und die Basis eines unabhängigen Kroatiens*

Knez Branimir je taj hrvatski vladar kojega je papa imenovao dux Croatorum. Po prvi put piše uz ime kneza i naziv “Hrvat”. Inače je papa Ivan VIII. “*slavnom knezu*” uputio i poseban blagoslov te mu želio da “*sretno i sigurno vlada zemaljskom kneževinom*”. To dr. Pavličević tumači kao “priznanje i podizanje Hrvatske na stupanj neodvisne kneževine, tj. utemeljenje međunarodno priznate države ...”

- *Kroatien ab dem Jahre 1102 in einer Union mit Ungarn*

Riječ je o tome da su Hrvati ušli u uniju s Mađarima u kojoj je Hrvatska sačuvala sve osobine samostalne, autohtone i suverene države. No, neki vladari poslije Kolomana krivo su tumačili taj dualizam odnosno ugovor *PACTA CONVENTA* i vladali nad Hrvatima. Čak je Kossuth još sredinom 19. stoljeća izjavio da na geografskoj karti ne vidi Hrvatsku!

- *Die Goldene Bulle des Jahres 1222*

Nasilja plemića prisilila su kralja Andrása II. da velikašima godine 1222. izda *Zlatnu bulu* kojom garantira njihove slobode i prava. Privilegirani veleposjednici otada na zajedničkim saborima odlučuju skupa s kraljem o upravljanju državom i oslobađaju se poreza i daće. Tako je Zlatna bula postala osnovnim zakonom države. No, vrijedila je samo na području Ugarske i Slavonije sjeverno od Gvozda, a ne i na području Hrvatske i Dalmacije. To potvrđuje da kralj nije mogao nametati svoje zakone i zaključke Hrvatima južno od Gvozda jer su živjeli u posebnom kraljevstvu.

- *Zum Einfall der Tataren und seinen Folgen (1241-1242)*

Za Bele IV. Tatari su upali u zemlju, a mađarski je vladar morao pobjeći i našao utočište konačno u Trogiru. Azijski neprijatelji su se nakon neuspjeha i na vijest da je umro njihov vođa Ogotaj povukli. Vratili su se preko Dubrovnika i Kotora poharavši njihovu okolicu i zauvijek nestali u azijskim prostranstvima. Za tatarsku provalu znamo iz spisa *Historia Salonitana* Tome Arhiđakona.

- *Die kroatischen Länder zwischen Ludwig I. und Tvrtko I.*

Godinu dana nakon teškog poraza srpske vojske na Kosovskom polju (1389.), gdje su i Tvrtkove postrojbe sudjelovale, proglašen je bosanski vladar za kralja Hrvatske. Tim potezom hrvatske su zemlje podijeljene između dva gospodara: Ludovika ugarsko-hrvatskog i Tvrtka bosanskog. Zato što je Tvrtko bio po ženskoj lozi iz hrvatske plemićke obitelji Šubića, možemo ustanoviti da je jedan dio Hrvata opet - prvi put nakon Trpimirovića - imao vladara narodne krvi.

- *Das Territorium des unabhängigen Staates Kroatien -*

Fokus der Partisanenbewegung 1942

Povodom *Bihacke operacije* u studenom 1942. godine zauzeto je područje južno od Karlovca do Livna i istočno od Gospića do Jajca sa središtem u Bihaću. Riječ je o Bihackoj republici u kojoj se stvaraju zameci buduće partizanske Jugoslavije.

U Panonskom ljetopisu 2002. spominje dr. Dragutin Pavličević i gradišćanskohrvatske jubileje:

- Godine 1882. rođen je Ivan Dobrović, kulturni i prosvjetni radnik gradišćanskih Hrvata i prvi predsjednik *Hrvatskog kulturnog društva* u Gradišću.

- Gradišćanac File Szedenich publicira 1912. godine svoju studiju „Naši pisci i književnost”

- Godine 1922. je konačno uređeno „Gradišće” s tim da su sela Čatar i Narda ostala na mađarskoj strani, a Čajta i Čemba pripala Austriji.

- Prvi broj “Hrvatskih novina” za gradišćanske Hrvate izlazi u Beču 23.12.1922. godine

Promotor Panonskih ljetnih knjiga odnosno ljetopisa u Zagrebu

---

Dr. Dragutin Pavličević sudjelovao je dosada kod svakog predstavljanja zbornika Panonskog instituta koji se obično promovira na austrijski Državni praznik (26.10.). Njegov dio prezentacije publici je najdraži zato što on živahno i emocionalno govori o almanahu koji je namijenjen svim narodima i narodnostima panonske regije. Osobito se naš jubilar usredotoči na glavnu temu knjige koja je lani (2001.) obuhvatila problematiku oko priključenja Gradišća k Austriji, a ove godine sadrži zanimljivu tematiku “Proširenje EU”. Prošlog puta držao je profesor Pavličević kod predstavljanja zbornika u neku ruku co-referat o tom gore spomenutom važnom događaju za gradišćanske Hrvate koji su povodom tog akta podijeljeni na tri odnosno četiri države. Katkad promotor završava svoje izlaganje o Panonskom ljetopisu prigodnim stihovima, a zapamtili smo sljedeću pjesmicu:

Dragom kolegi i prijatelju dr. Robertu Hajszanu

Kada prođe babje ljeto,
A s njim i Miholj-dan
Pitam profu Omčikusa:

Kad će doć' Hajszan
I dovesti kao i dosada
Cvijeće duha panonskih livada.

Jest mađarsko ima prezime
I esterrajhišen passport
Hrvatsko je u njem srce
Za nas kuca fort i fort.

Čim prevrije roter vajn
Odmah sprema zak und pak
Produkt instituta PAIN
Novi ljetni Godišnjak.

I tako već šesto ljeto
- Das ist echte Tradition -
Šest jezika u njem eto
Pravi kontra-Babilon
Koji ne razdvaja nego spaja
Panoniju s četir' kraja.

(U Zagrebu, 25. listopada 1999.)

Istraživač moravskih Hrvata

Od gradišćanskih Hrvata dr. Pavličević najbolje poznaje situaciju moravskih Hrvata koju je temeljno istražio. Uz tehničku i organizacijsku pomoć kao i sjećanja Jožefa Lawitschke, najistaknutijeg moravskog Hrvata, napisao je studiju o najsjevernijoj grani iseljenih Hrvata.

Prof. Pavličević kaže da se moravski Hrvati po mnogo čemu razlikuju od ostalih gradišćanskih Hrvata. Nabrojio je sljedeće fakte:

- Napustili su svoja ognjišta među prvima
- Otišli su najdalje od matične domovine i zato su bili kontakti sa starim krajem najslabiji i vrlo rijetki
- Zadržali su svoj jezik, identitet, narodnu baštinu i svijest o pripadnosti hrvatskom narodu do Drugog svjetskog rata, iako nisu u posljednja dva stoljeća imali svojih škola i svojih svećenika koji su garancija za održavanje jezika i kulture
- Česi i Nijemci koji su se priženili u hrvatske obitelji Frielištofa, Dobroga Polja i Nove Prerave pohrvatili su se. Na taj lagani proces kroatizacije podsjeća velik broj prezime na moravskih Hrvata koja su češkog ili njemačkog podrijetla
- Kod moravskih Hrvata zapravo je riječ o dvjema nasilnim seobama s tim da je prva svim gradišćanskim Hrvatima zajednička, a druga specifična za moravske Hrvate koji su poslije Drugog svjetskog rata raseljeni od češkog komunističkog režima zato što su bili dio Njemačkog Reicha za vrijeme rata; tako je uništen taj mali hrvatski otočić

- U jezičnom pogledu moravski su Hrvati čakavci-ikavci koji imaju mnogo talijanizama u svojem govoru što pokazuje da su prije odseljenja iz starog kraja živjeli bliže moru nego ostali iseljeni gradišćanski Hrvati

- Što se tiče narodne baštine sačuvali su narodnu nošnju koju su donijeli sa sobom iz stare domovine, a karakteristične su također čiste i krasne kuće koje su urešene različitim bojama i ukrasima poput cvijeća; suvremenici ih nazivaju *pravim arabeskama*; nažalost postoje danas samo dvije takve u kuće u Frielištofu gdje se raseljeni moravski Hrvati zahvaljujući Jožefu Lawitschki, neumornom kulturnom radniku, sastaju svake godine početkom rujna da bi proslavili svoj kiritof; ove su godine održali i nekada tradicionalno hodočašće u prošteništu Maria Dreieichen blizu Horna u Donjoj Austriji

Zaključak

Dr. Dragutin Pavličević kojemu je hrvatska dijaspora u obližnjim zemljama Hrvatske osobito drago područje djelatnosti bavi se poglavito bivšim Hrvatima u Moravskoj. Ali i Panonski institut (PAIN) ima u prof. Pavličeviću odličnog i vjernog prijatelja i suradnika, sjajnog mentora i dosjetljivog promotora svojih publikacija koje se predstavljaju u Zagrebu više od deset godina računajući uz Panonske ljetopise i povijesne studije "Hrvati novogradskog vlastelinstva", "Vlastelinstvo Rohunac-Solunak" i "Populacija kisečkog vlastelinstva". Najsrdačnije mu još jednom čestitamo okrugli rodendan i od srca mu zahvaljujemo za sve dobrote što je učinio gradišćanskim Hrvatima i Panonskom institutu u Pinkovcu (Güttenbachu), u austrijskoj pokrajini Gradišće (Burgenland).